

ŠTO JE DOISTA NOVO U METODOLOGIJI SOCIJALNOG RADA?

Aleksandar Halmi
Pravni fakultet u Zagrebu
Studijski centar socijalnog rada

Izvorni znanstveni rad
UDK 36.01
Primljeno: svibanj 1999.

Rezultati povijesno-poredbenih istraživanja svjetske i domaće teorijsko-znanstvene literature pokazuju veliku podijeljenost u mišljenjima autora koji se bave mogućnostima konstituiranja znanosti socijalnog rada. S jedne strane postoje shvaćanja da socijalni rad ne može biti posebna znanstvena disciplina, jer nema svoju znanstvenu autonomiju, po nekim drugim on se izdvaja u poseban metateorijski okvir, ali u području drugih znanstvenih disciplina. S treće strane postoje gledišta koja govore o mogućnosti konstituiranja jedinstvene i integrativne znanosti socijalnog rada u sustavu temeljnih i primijenjenih društvenih disciplina. Stoga se socijalni rad današnjice nalazi na raskrižju - između preispitivanja, negacije i reafirmacije.

1. UVOD

Suvremeni socijalni rad dijeli sudbinu svih ranije konstituiranih društvenih znanosti srodnih njegovom predmetnom području, odnosno pri njegovom konstituiranju općenito se javljaju problemi na široj epistemološkoj, ali i užoj metodološkoj razini imanentni društvenim i humanističkim disciplinama. Zbog toga je u ovom trenutku teško pouzdano i argumentirano ocijeniti epistemološki i metodološki status naše profesije bez ozbiljnijih povijesno-poredbenih, kritičkih i evaluativnih istraživanja. Stoga ću u ovoj raspravi iznijeti samo neke polazne teze koje bi mogle poslužiti kao temelj za sustavna istraživanja u socijalnom radu.

2. PROBLEMI NA EPISTEMOLOŠKOJ RAZINI

Relativno je često isticana primjedba kako se neka teorija ili metodološki pristup nekritički i bez odgovarajućih modifikacija uvodi u područje socijalnog rada. Radi se o primjedbi na epistemološkoj razini, ali koja ukazuje i na relevantne poteškoće u užem metodološkom smislu. Pokušajmo tu primjedbu malo detaljnije elaborirati.

Moja polazna teza odnosi se na upotrebu samog termina "znanost" socijalnog rada. Prema mišljenjima mnogih autora pojam znanost socijalnog rada nije općenito prihvaćen. U njemačkoj literaturi (Roessner, 1975.) susreće se termin "teorija socijalnog rada" (*Theorie der Sozialarbeit*). Tragajući u okviru njemačke tradicije o "povijesti profesionalnog identiteta socijalnog rada" kroz razvoj znanosti o socijalnom radu, kojoj je temelje postavila Salomon i njezini suradnici, Roessner nastoji izgraditi posebnu znanost socijalnog rada (*Sozialarbeitwissenschaft*), te izložiti konzistentnu teoriju socijalnog rada kao njen

konstitutivni dio. Takvi se pokušaji susreću i u radu Engelkea (1992.) "Socijalni rad kao znanost" (*Sozialarbeit als Wissenschaft*) u kojem taj autor sustavno izlaže što čini temeljnu strukturu znanosti socijalnog rada, njene spoznajne temelje, pojmovno kategorijalni sustav i specifičnu metodologiju istraživanja. U radovima ostalih njemačkih autora (Junker, 1978., Richter, 1970., Flamm, 1977.) nailazimo na pokušaje identificiranja predmeta socijalnog rada s predmetom socijalne pedagogije, što predstavlja svojevrsni redukcionizam ili pokušaj podvođenja socijalnog rada u područje odgojnih znanosti. Otuda i imamo vrlo tendencioznu upotrebu termina "metodika" socijalnog rada, koji je naslijeđen iz njemačkih škola za socijalni rad i socijalnu pedagogiju.

Za anglo-američke teoretičare (Goldstein, 1973., Howe, 1987., Payne, 1991.), njemački termin, koji bi u engleskom prijevodu glasilo "znanost socijalnog rada" (*Science of Social Work*), čini se dosta neprikladnim, jer se u engleskom govornom području termin science (znanost) ograničava na prirodne znanosti. Ti teoretičari zastupaju stajalište da je socijalni rad samo rezidualna kategorija koja služi kao fokus za okupljanje niza srodnih disciplina koje se bave istim ili sličnim problemima. Drugim riječima, to znači da je socijalni rad disciplina koja preuzima i primjenjuje teorijske metodološke spoznaje iz drugih ranije konstituiranih znanosti, čime gubi svoj autentični spoznajno-teorijski temelj i postaje "posuđujuća znanost" (*borrow-science*). Međutim, sam čin "posuđivanja" tuđih spoznaja i nije toliko opasna činjenica, jer to čine i sve ostale "mlade" discipline. No, jedan od glavnih problema socijalnog rada kao "posuđujuće" znanosti jest taj što na tom području postoji obilje spoznaja iz različitih disciplina koje nisu **selekcionirane i organizirane u jedan koherentan teorijski sustav**.

Predstavnici prirodnih znanosti izvan anglo-američkog kruga društvenim i humanističkim znanostima, a pogotovo profesiji "socijalni rad", poriču pravo na status znanosti kakav imaju prirodne znanosti, pozivajući se na to da u društvenim znanostima rezultati istraživanja nemaju iste dokazne moći kao u prirodnih znanosti, jer one ne znaju za načelnu mogućnost operativne verifikacije svojih istraživanja, tj. za eksperiment. Treba se, dakle, zapitati koje značajke mogu proučavanju određenoga predmetnog područja i mimo eksperimenta pružiti status znanosti. Epistemologija nas uči da postoje uglavnom tri uvjeta: 1. specifičan stručni jezik ili terminologija, 2. jasno omeđeno polje istraživanja ili predmet discipline i 3. specifična metodologija istraživanja. Od toga nestručnjak najprije uočava "specifičan jezik", jer to je u većini slučajeva opći jezik komuniciranja koji se služi posebno utvrđenim znanstvenim pojmovima, a ponekad i određenim izvanjezičnim znakovima (numeričkim izrazima i grafikonima). Ti su posebni znanstveni pojmovi, kao i eventualni znakovi, neupućenima teško razumljivi ili nerazumljivi. Nepristupačnost stručnog jezika posebno je izražena u pojedinim prirodnim znanostima. Međutim, "pomažuće" profesije ne mogu si dopustiti uporabu teško razumljiva ili nerazumljiva stručnog jezika. U prirodnim znanostima stručnjak si može dopustiti uporabu jezika koji je razumljiv tek uskom krugu, jer u širu javnost ne prodiru sami rezultati njihovog istraživanja već samo njihova tehnička primjena. U društvenim znanostima, pogotovo onima pomažućeg karaktera, stručnjaku treba biti itekako važno da se rezultati njegovog istraživanja što više prošire. Njihova korist za javnost ne može se sastojati u drugome negoli da budu doprinos prosvjećivanju i samopomoći, kako bi oni te znanstvene spoznaje autorefleksijom primijenili na promjenu vlastite društvene situacije.

U našoj društvenoj praksi, od utemeljenja profesionalnog socijalnog rada (osnivanjem prvih viših stručnih škola za obrazovanje socijalnih radnika) pa do danas, kada imamo relativno moderan studij (a u pripremi je i poslijediplomsko obrazovanje), još uvijek nije jasno što je to socijalni rad i kome on zapravo služi. Da li je socijalni rad autonomno znanstveno područje, subdisciplina unutar neke matične discipline ili obična profesionalna djelatnost bez ikakvog znanstvenog identiteta.

Evidentni su neki pokušaji identificiranja predmeta socijalnog rada s predmetom socijalne politike, pri čemu se stručni socijalni rad dovodi u funkciju praktične politike, a njegova znanstvena osnova u područje politologije. Pitanje je da li u uvjetima potpuno nejasno definiranog statusa socijalne politike u Republici Hrvatskoj socijalni rad može i treba biti njeno operativno oruđe ili pak postoji mogućnost konstituiranja humanističke teorije i prakse koja će biti temelj generičkog procesa rješavanja problema u socijalnom radu. S druge su, pak, strane naglašeni pokušaji potpuno nekritičkog preuzimanja psihologijsko-psihijatrijskih modela u vidu različitih terapeutskih škola (realitetna, transakcijska i sl.), koje bez poznavanja visokog stupnja metodoloških vještina u matičnoj disciplini mogu potpuno razbiti profesionalni identitet mladog socijalnog radnika.

Sve te terminološke razlike upućuju na to da područje "znanosti" socijalnog rada nije ni izdaleka jasno određeno i to ponajprije zbog nedovoljno jasno definiranog epistemološkog statusa socijalnog rada u sustavu bazičnih i aplikativnih disciplina ali i nerazvijenosti ili nedovoljne razvijenosti onih društveno-humanističkih znanosti koje su relevantne za disciplinu socijalni rad. Fundamentalni problemi ne nastaju, međutim, oko konstituiranja samog znanstvenog područja socijalnog rada, nego oko shvaćanja **različitih teorija** koje se inkorporiraju u njegovo znanstveno područje. Mnogobrojni teorijski pravci koji se nekritički preuzimaju i primjenjuju u našoj praksi ukazuju na temeljno nejedinstvo i inkonzistentnost unutar teorije socijalnog rada, tj. da te teorije nastaju iz različitih izvora, pa je stoga socijalni rad opterećen mnogim kontroverzijama koje bitno determiniraju njegov razvoj. Od različitog shvaćanja biti te teorije različito se razumijeva i cjelokupna praksa socijalnog rada, što zahtijeva dodatni sintetički napor oko osmišljavanja jedne jedinstvene i sveobuhvatne teorije socijalnog rada.

Budući da je socijalni rad do sada propustio stvoriti jednu eksplanatornu teoriju, ne treba pretendirati stvaranju teorija "velikog dometa" ili visokog stupnja generabilnosti. U području socijalnog rada trebale bi se razvijati teorije i metodološki pristupi "srednjeg dometa" koje bi se uspostavljale kao posrednik između konkretnih istraživanja na nivou lokalne zajednice i općih (generalizatorskih) teorija koje pretendiraju da budu "velike" makrosociološke teorije.

3. PROBLEMI NA DRUŠTVENOJ RAZINI

U uskoj povezanosti s epistemološkim problemima su i problemi na društvenoj razini. Općenita je konstatacija kako se danas u većini evropskih zemalja gleda na socijalni rad tako da se ta djelatnost nalazi između preispitivanja, negacije i reafirmacije (Milosavljević, 1990.). Koja je od tih tendencija dominirajuća teško je reći, jer ne samo da nedostaju sustavna transkulturalna i longitudinalna istraživanja uloge i položaja socijalnog rada već je u pitanju vrlo dinamična i kompleksna materija koju je teško jednoznačno ocijeniti.

Moglo bi se reći, ističe Milosavljević, da je zajednički nazivnik svih kritičkih preispitivanja - nezadovoljstvo. S jedne strane postoji nezadovoljstvo korisnika usluga socijalnog rada, a na drugoj je strani nezadovoljstvo, razočarenje i bunt socijalnih radnika u odnosu na profesiju (Halmi, 1994.). Prva ozbiljnija preispitivanja naše profesije javljaju se s prvim naznakama ekonomske i društvene krize. Prema tome, posebno važno pitanje koje je itekako povezano s epistemološkim statusom discipline je funkcioniranje socijalnog rada u uvjetima **kompleksne i višedimenzionalne društvene krize**, kada su ozbiljno uzdrmane njegove konceptualne i metodološke pretpostavke. Društvena kriza imala je (i ima) na socijalni rad i njegove službe dvostruko protivuriječno djelovanje. Prvo se izražava kroz zaoštavanje društvene krize i izraženije uočljive brojne socijalne probleme i nove pojavne oblike socijalne patologije, a drugi smjer posljedica društvene krize iskazuje se kroz značajno smanjenje prestacija za socijalne ciljeve i programe, što dovodi do ukidanja ili transformacije socijalnih službi s tendencijom njihove privatizacije. Tako dolazi do prividno paradoksalne situacije da se u uvjetima porasta potreba za uslugama socijalnog rada bitno sužavaju njegove ekonomske mogućnosti. To proizlazi iz činjenice da je djelatnost socijalnog rada i te kako isprepletana s različitim vrijednosnim, ideološkim i političkim karakteristikama i procesima u suvremenim društvima. Kada je riječ o idejno-vrijednosnom i konceptualnom kontekstu društvene krize i dominirajućih socijalno političkih shvaćanja, tada je za bolje razumijevanje pozicija i trendova u socijalnom radu bitno izdvajanje neoliberalizma i konzervativizma na jednoj strani i kritike koncepta države blagostanja (*welfare state*) na drugoj strani.

Idejno-vrijednosni koncept neoliberalizma počiva na principima tržišnog gospodarstva, gdje "socijala" predstavlja balast i limitirajući faktor progresa i jedan je od uzroka ekonomske krize, jer uvjetuje državni intervencionizam. Restrikcije i znatna sužavanja sredstava za socijalne programe, te supsidijarni karakter socijalnih mjera u odnosu na dominirajuću ulogu ekonomskog faktora jedno je od bitnih sredstava izlaska iz krize. Kritička i radikalna doktrina u socijalnoj politici i socijalnom radu narastaju oko kritike koncepcije države blagostanja, ali i ukupne kritike kapitalističkog društveno-ekonomskog i političkog sustava. Pod utjecajem radikalnih socijalno-političkih doktrina koje su nastajale u okviru Frankfurtske škole, javljaju se koncepcije radikalnog socijalnog rada ali se sve one nalaze na različitim ideološkim osnovama od anarhosindikalističkih do neomarksističkih. Zajednička je karakteristika tih koncepcija i to da su u teorijsko-metodološkom smislu nekonzistentne i često parcijalne, ali su u svakom slučaju plodotvorne, jer polaze od realnog nezadovoljstva ulogama, položajem, mogućnostima i metodološkim osnovama socijalnog rada.

Na kraju ovog sažetog osvrtu na društvene, idejno-vrijednosne i konceptualne okvire socijalnog rada dominantne u evropskim zemljama treba konstatirati sljedeće: Jasno je da uvođenje tržišnog gospodarstva dovodi do rušenja planske privrede i državnog intervencionizma u socijalne programe, pa samim time stari socijalistički model reprodukcije društva postaje neodrživ. No istovremeno se javlja opasnost od snažnog neoliberalističkog otklona u kojem je znatan dio socijalnih rizika pao na teret pojedinaca i njegove obitelji. U takvom privremenom vakuumu, dok se ne uspostavi ravnoteža između akumulacije novog gospodarstva i legitimacije koje ono treba tek dati, država će nužno morati intervenirati u socijalne programe, a to je opet paradoksalno.

4. PROBLEMI NA METODOLOŠKOJ RAZINI

Dakle, u uvjetima kompleksne i višedimenzionalne društvene krize ozbiljno su uzdrmane mnoge spoznajno-teorijske, konceptualne i metodološke pretpostavke tradicionalnog socijalnog rada koji se temelji na klasičnoj pragmatično-prakticističkoj, pozitivističko-funkcionalističkoj i eklektičkoj paradigmi.

U tom kontekstu potrebno je posebno proučiti suvremeni razvoj socijalnog rada koji je determiniran dilemama odnosa između pragmatizma, pozitivističkog redukcionizma i teorijskog eklekticizma. Te tri kategorije, spojene u trokut, predstavljaju pravu "crnu rupu" u kojoj se odvija drama našeg socijalnog rada od njegovog osnutka kao profesionalne djelatnosti pa sve do danas. Težište trokuta stalno se pomiče što sudbonosno tangira gotovo svaki segment prakse socijalnog rada. Posebno ćemo razmotriti sve tri koncepcije.

Prema *pragmatično-practicističkoj koncepciji*:

1. Postoji širok dijapazon konkurentskih teorija i metodoloških pristupa koje je nemoguće zbog njihove inkonzistentnosti primijeniti u praksi.
2. Teorije i pristupi su u tolikoj mjeri uopćeni da se ne mogu primijeniti na specifične praktične aktivnosti.
3. U većini slučajeva vodeće paradigmatičke teorije su u konfliktu s legalnim institucijama i profesionalnim odgovornostima socijalnih radnika.
4. Mnogi metodološki pristupi i teorije u socijalnom radu ističu voluntarizam, terapijski i reformatorski aspekt, tako da izmiču socijalnoj kontroli.

Što se iz ovoga daje zaključiti? Da u okviru navedene koncepcije postoji velik raskorak između teorijskog i praktičnog socijalnog rada, pri čemu se onda postavlja logično pitanje premošćivanja tog jaza. Dihotomija teorije i prakse socijalnog rada direktno se prenosi na praksu socijalnih radnika, gdje se, uslijed toga, stručni socijalni rad svodi na mehanizam socijalne zaštite ili još gore - socijalne skrbi. Pod utjecajem takvog redukcionizma stručni socijalni rad se odvija na razini "socijalnog zaštitarstva i skrbništva" socijalno ugroženih i marginaliziranih pojedinaca pri čemu postaje pretežno pragmatički, zaštitarski i konzervatorski usmjeren umjesto da se bavi totalitetom ljudskih potreba što bi, u krajnjoj liniji, trebala biti njegova krajnja svrha. Ta koncepcija je osim toga povezana s pragmatičnom tradicijom prakse socijalnog rada koja je usmjerenija na administrativno-birokratske oblike rada nego na alternativne pristupe povezane sa socijalnom akcijom i transformacijom klijentovog sustava. Pretjerani normativističko-formalistički pristup utječe na predmetnu selekciju po normativnim kriterijima razvrstavanja određenih korisnika socijalne skrbi. Skrivanje iza formalno-pravnih mogućnosti daje donekle sigurnost pred profesionalnom nesprennošću, jer u "papirnatom" sustavu vrednovanja "izvješća", "podnesci", različita rješenja i sl. postaju glavni indikatori rada i mjerilo uspješnosti i razine operativne funkcije socijalnog radnika. Kriza identiteta profesije kroz tu koncepciju očituje se, dakle, u funkcionalnom aspektu, čija je bit u značajnom sužavanju uloga i ciljeva socijalnog rada. Misli se prvenstveno na redukciju uloga na one pomažućeg i korektivnog karaktera. Isto tako, kao što proširivanje predmeta socijalnog rada na sve aspekte društvenih protivuriječnosti i kriza zanemaruje ne samo stvarne mogućnosti socijalnog rada već i briše njegove granice prema drugim profesijama, tako njegovo svođenje na socijalno "zaštitarstvo" i "srbništvo"

ne razdvaja socijalni rad od drugih tipova pomažućih društvenih djelatnosti koje ne moraju biti strogo institucionalizirane, a ni profesionalizirane. Stoga je predmet socijalnog rada selektivno odabran, pa su njegova osnovna karakteristika socijalno ugroženi i marginalni pojedinci i njihove obitelji, a budući da se u uvjetima društvene krize granice marginalizacije pomiču na široke kategorije pučanstva, automatski se stvara iluzija o bogaćenju predmeta i sadržaja socijalnog rada.

Prema *pozitivističko-funkcionalističkoj koncepciji* (Leonard, 1975.) ljudsko ponašanje i aktivnosti mogu se promatrati i mjeriti metodama prirodnih znanosti. Logičko-pozitivistički ili funkcionalistički pristup smatra da se socijalni rad mora temeljiti na objektivnim, pouzdanim, valjanim, sistematskim metodama, jer će se jedino na taj način moći doći do egzaktnih rezultata visokog stupnja statističke i matematičke formalizacije. Zato je kvantitativni pristup socijalnim fenomenima jedini logički ispravan put spoznaje. Kritika pozitivističke perspektive dolazi od dva respektabilna teoretičara Fischera (1981.) i Sheldona (1986.), koji dokazuju da je tradicionalna praksa socijalnog rada utemeljena na tim paradigmatama potpuno neučinkovita i stoga je treba odbaciti i zamijeniti empirijski provjerenom praksom koja se temelji na behaviorističkom pristupu. Kakve reperkusije ima ta koncepcija za stručni socijalni rad? Kao što je poznato, u okviru dominirajućeg funkcionalističkog koncepta osnovna karakteristika socijalnog rada je da je on "pomažuća" djelatnost. Štoviše, mnogi autori govore da je *differentia specifica* socijalnog rada upravo u pomaganju, što se manifestira kroz jedan od vodećih aksioloških principa u etičkom kodeksu profesije (pomoć do samopomoći). U tom kontekstu treba postaviti pitanje: Komu i čemu socijalni rad služi u našem društvu? To, naravno, nije moguće utvrditi izvan konteksta ukupnih ciljeva društvenog razvoja i socijalne politike. Drugim riječima, postavlja se pitanje čije su dominirajuće vrijednosti i ideali polazni principi socijalnog rada. Kao što nam je poznato, socijalni rad je nastao prvenstveno kao potreba građanske klase da rafiniranim sredstvima koja odgovaraju demokraciji ostvaruje socijalnu kontrolu i na taj način zadržava društveni *status quo*. Stoga je on u tim okvirima agens i agent socijalne kontrole, socijalizacije, disciplinacije, resocijalizacije, a u krajnjoj liniji i represije. "Pomažući" socijalni rad svodi se prvenstveno na kurativno, (a ne preventivno) djelovanje okrenuto individualnim slučajevima, čime se stječe dojam da je problem individualne, a ne kolektivne prirode.

Nadalje, jedna od osnovnih dilema u dominirajućem pozitivističko-funkcionalističkom aspektu jest da li on kao "pomažuća djelatnost može slijediti paradigmatu **generičkog socijalnog rada** (GSP)?

Holistički pristup, odnosno princip sveobuhvatnosti ili univerzalnosti, predstavlja jedan od temeljnih principa socijalnog rada, kako u pogledu predmeta i sadržaja, tako i u pogledu korisnika. Generički proces istraživanja i rješavanja problema jest upravo takva paradigma koja tendira cjelovitom i univerzalnom zahvaćanju životne situacije čovjeka u njegovoj mikro i makro-sredini, (u njegovim podsustavima i nadsustavima). Nasuprot funkcionalističke koncepcije, generički socijalni rad uvijek ima u vidu totalitet životnih potreba pojedinca i njegove obitelji u kontekstu društvene grupe i zajednice, te je njegov predmet bitno usmjeren potrebama, problemima i socijalnoj sigurnosti svih članova zajednice, a ne samo selektivno odabranim pojedincima koji se nalaze u normativnim propisima. Individualistički pristup, odnosno *case work*, usmjeren na dijagnozu i procjenu socijalne situacije, potpuno zanemaruje važnost socijalne strukture i faktore koji generiraju

socijalne probleme uvjetovane istovremenom kompleksnošću njihovih uzroka i posljedica. Takvom konceptualizacijom koja se temelji na multiparadigmaskom i multimetodskom pristupu želi se učiniti bitan pomak od malo učinkovite "kurative" prema **prevenciji** koja je upravljena na prave uzroke i dimenzije socijalnih pojava i problema. Evidentno je da takva predmetna orijentacija u socijalnom radu nije realizirana, već se njegov predmet svodi na pomaganje pojedincima ili eventualno selektivno odabranim društvenim grupama. Proizlazi, stoga, da dominirajuća paradigma uvjetuje bitnu redukciju predmeta, sadržaja i metoda socijalnog rada.

Prema *konceptiji teorijskog eklekticizma* (Dryden, 1984.) moguće je u socijalnom radu primijeniti sve ili barem većinu teorija i metodoloških pristupa. Drugim riječima, to je tendencija koja selekcionira i u posebnu cjelinu nastoji ujediniti teze iz različitih teorijskih orijentacija. Čini se da je ta koncepcija, kojom se nastoji kombinacijom različitih pristupa prevladati konfuzija u praksi, najmanje maligna. No da li je to baš tako i ne znači li to da se u određenim okolnostima ta koncepcija može pretvoriti u "dvosjekli mač"? Kao što znamo, socijalni se rad kao mlada disciplina razvijao pod okriljem drugih, ranije konstituiranih znanstvenih područja i disciplina. Mnogi autori stoga naglašavaju da je interdisciplinarni pristup pojavama i problemima jedna od imanentnih značajki naše profesije u odnosu na druge srodne discipline. Međutim, dok je to u početku razvoja profesije normalno i nužno, kasnije pretjerano korištenje tuđih znanstvenih spoznaja i metodoloških iskustava vodi različitim "logizmima" ili "ekstremizmima" kao što je to psihologizam, sociologizam, normativizam i sl. Ta činjenica imala je utjecaja na predmetnu i metodološku usmjerenost teorije i prakse socijalnog rada. Tako je psihologizacija profesije, preko utjecaja psihodinamskih pristupa, determinirala isključivu predmetnu usmjerenost socijalnog rada na "rad na slučaju", što je i danas jedna od vodećih metoda u našoj praksi. Tendencija sociologizacije profesije vidi se u pokušajima primjene nekih socioloških makroteorija na područje socijalnog rada, pri čemu se potpuno zanemaruju specifičnosti nekih procesa i pojava kojima se socijalni rad bavi. Premda su sociolozi bili inicijatori stvaranja kompleksnog metodološkog pristupa koji danas nazivamo "socijalni rad u organiziranju zajednice", oni su zbog vlastitih profesionalnih ograničenja zanemarili ili nedovoljnu pažnju pružili akcijskim elementima tog metodološkog pristupa. Utjecaj pravnih znanosti djelovao je na pretjerani pozitivistički, normativistički i formalistički pristup socijalnom radu.

U metodologiji socijalnog rada posebno je izražen utjecaj pedagogije. Otuda i izvorni naziv "metodika" umjesto metodologije socijalnog rada. Metodika, osim što polazi od procesa odgoja i obrazovanja, socijalizacije i resocijalizacije, uglavnom počiva na principima, metodama i sredstvima ortodoksne (ne suvremene) pedagogije.

U pozitivističkom konceptu, u kojem dominira još uvijek tzv. "medicinska paradigma", koriste se neki termini kao: socijalna dijagnoza, terapija, rehabilitacija i sl. U okviru tog modela socijalni radnici postaju katalizatori odnosa između njih i klijenata, pri čemu se grubo zanemaruje transakcijski pristup. Slično se može reći za psihijatrizaciju jednog dijela socijalnih radnika koji rade u psihijatrijskim ustanovama. Naravno, ovime ne želim umanjiti značaj i doprinos srodnih disciplina, a još manje utjecaj onih pripadnika spomenutih profesija koji su pridonijeli konstituiranju i razvoju socijalnog rada. Cilj mi je ukazati da je princip interdisciplinarnosti i integrativnosti "izvitoperen" ili, bolje rečeno, "malformiran" u eklekticizam različitih teorijskih shvaćanja, i to nekritički "posuđenih" iz drugih područja

može pogubno djelovati na profesionalni identitet profesije, pri čemu socijalni radnici tada postaju "mini" sociolozi, psiholozi, pravnici i socijalni pedagozi.

Konačno, integrativnost i interdisciplinarnost ne znači jednostavno mehaničko sabiranje i sažimanje spoznaja i metoda različitih znanosti, već njihovo uzajamno i komplementarno integranje u jedan jedinstveni korpus znanja, metoda, tehnika i vještina koji nazivamo generički socijalni rad.

5. ZAKLJUČAK

Kad bismo pokušali odgovoriti na preliminarno pitanje što je doista novo u metodologiji socijalnog rada, umjesto zaključka trebali bismo konstatirati da je genuina teorija i metodologija socijalnog rada, mada često zanemarivana, nastajala istovremeno s razvojem stogodišnje profesionalne prakse. Kao skup temeljnih i usmjeravajućih ideja koje vode znanstvenoj praksi, metodologija socijalnog rada jasnije se artikulirala tek u posljednjih deset godina (Grinnell, 1988.). Interes za rješavanje socijalnih problema utjecao je tijekom razvoja na generiranje specifične metodologije istraživanja koju determiniraju njen teorijski i primijenjeni aspekt. Tako danas možemo govoriti o kompleksnoj metodologiji socijalnog rada koja svoj spoznajni interes usmjerava na jedinstveni metodološki proces - **generički proces istraživanja i rješavanja problema**. Taj jedinstveni metodološki postupak implicira paralelizam između istraživanja i prakse uz njihovu istovremenu integraciju u opći sustav rješavanja klijentovih problema. Na taj način istraživanje i praksa su samo dva različita oblika jedinstvene istraživačke logike koja vode istom cilju - znanstveno utemeljenom praksom uvećati naše interventne napore da bismo uvećali potencijale klijentovog sustava.

Kako bi se, u glavnim crtama, mogla rezimirati ova rasprava? Nakon svega rečenog, evidentna je **kriza identiteta profesije**, što ima nepovoljne konsekvence po praksu, a ogleda se u ovim bitnim karakteristikama (Milosavljević, 1990.):

- Dominirajuća pozitivističko-funkcionalistička koncepcija kao temelj profesije socijalnog rada
- Eklekticizam različitih konceptualnih, disciplinarnih i metodoloških pristupa uz nekritičko prisvajanje tuđih iskustava
- Aksiološka skučenost socijalnog rada i njegove društvene uloge koje su usmjerene prema pomaganju, resocijalizaciji, disciplinaciji marginalnih društvenih grupa
- Metodološki reduccionizam koji se manifestira preko predmetne skučenosti, a koji je posljedica nerazvijenosti specifične metodologije socijalnog rada
- Prakticističko-pragmatična orijentacija koja se ogleda u pretjeranom normativizmu i birokratskom pristupu koji djeluje stigmatizirajuće
- Nepostojanje asocijacija socijalnih radnika i njihova nespremnost da se bore za razvoj, afirmaciju i promociju struke
- Nespremnost znanstvene zajednice da verificira znanstveno područje socijalnog rada.

Jedan od indikatora znanstvenog statusa naše profesije je i znanstvena produkcija socijalnih radnika u nas i u svijetu, koja je uvijek odraz dominirajuće znanstvene paradigme i društvenih utjecaja koji vladaju određenom sredinom. Kvantitet i kvalitet objavljenih znanstvenih i stručnih radova također mogu biti odraz krize identiteta profesije. U

socijalnom radu, kao i u drugim znanostima, znanstveno-profesionalni časopisi predstavljaju osnovni kanal znanstvene i stručne komunikacije. Članci u časopisu su najsvježije informacije i rezultati dostignuti u nekoj znanosti. Analiza članaka objavljenih u znanstvenom časopisu ukazuje na određena usmjerenja i razvojne trendove u toj profesiji. Tako istraživanje objavljenih radova u časopisima koje je provela Međunarodna udruga škola za socijalne radnike pokazuje da dolazi do promjena u generalnoj orijentaciji publikacija u socijalnom radu. U funkciji vremena pada zastupljenost teoretskih članaka, a raste broj istraživačkih, te dolazi do promjene u temama i sferama znanstvenog interesa. Mijenja se orijentacija istraživačkih radova tako da sve više prevladavaju kvantitativne studije, a malo je kvalitativnih studija i deskripcija. Sve više istraživačkih radova, i to kvantitativnog karaktera, ukazuje na snažan razvoj metodologije i unapređenje suvremenih metoda i tehnika istraživanja. Razvija se striktna znanstvena procedura, više ili manje određeni standardi koje treba poštivati u istraživanju. Standardizacija istraživačkog postupka prisutna je u svim znanostima, pa tako i u socijalnom radu. Teoretska i empirijska istraživanja postaju sve kompleksnija. Za njih nije dovoljno samo dodiplomsko profesionalno obrazovanje već i uža specijalizacija. Specifičnim problemima u metodologiji socijalnog rada ne mogu se baviti laici ili pripadnici srodnih profesija. Što se znanost socijalnog rada i naša profesija bude više razvijala, to će mogućnost da nestručnjaci publiciraju u našim časopisima biti minimalnija. Stoga je i razumljiv nalaz da u funkciji vremena broj stručnjaka iz srodnih profesija koji objavljuju u časopisima socijalnog rada drastično pada. Radovi koji se objavljuju sve su kompleksniji, kvalitetniji, često komparativne i longitudinalne prirode. Takve radove teško da može producirati jedan pojedinac, pa je koautorstvo nužna posljedica rastuće kompleksnosti predmeta i metoda socijalnog rada.

Indikator relativno niskog stupnja znanstvene razvijenosti socijalnog rada u nas je i nedovoljan opseg teorijskih i empirijskih radova, a ako i postoje, među njima nema dodira i očekivanog nužnog prožimanja. Posljedice takvog razvoja i stanja u socijalnom radu u nas za socijalni rad kao znanost pogubne su. Ukoliko nemamo prožimanja istraživanja i prakse i njihovog integriranja u teorijski korpus socijalnog rada, onda nemamo ni uvjeta za daljnji znanstveni razvoj. Za socijalni rad kao profesiju odsustvo tog jedinstva znači odsustvo osnovnog konstitutivnog elementa profesije, a to je posjedovanje i ovladavanje teorijama i tehnikama svoje profesije. Ako tog jedinstva nema u znanosti, nema ga ni u individualnom praktičnom djelovanju socijalnih radnika. Postoji opasnost koju možemo nazrijeti iz takvog smjera razvoja socijalnog rada u nas, a to je visok stupanj infiltracije ostalih profesija u polje djelovanja socijalnih radnika. Stručnjaci iz srodnih područja, koji ne poznaju metodologiju generičkog procesa istraživanja i rješavanja problema, umanjuju vrijednost istraživanja i evaluacije socijalnog rada, jer ne vide simultan razvoj specijaliziranih metodologija rada na slučaju, grupnog rada i rada u zajednici. Navedena tri metodološka kompleksa u stalnom su dijalektičkom odnosu, te je svaki od tih kompleksa istodobno u interferenciji s općom metodologijom socijalnog rada.

LITERATURA:

1. Dryden, W. (1984.) **Individual Therapy in Britain**. London: Harper and Row.
2. Engelke, E. (1992.) **Soziale Arbeit als Wissenschaft - Eine Orientierung**. Freiburg im Breisgau Lambertus Verlag.
3. Fischer, J., Bloom, M. (1982.) **Evaluating Practice: Guidelines for the Accountable Professional**. Englewoodn Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
4. Goldstein, H. (1986.) Education for Social Work Practice: A Cognitive, Cross-cultural Approach. **International Social Work**, 29 (2), 149-164.
5. Grinnell, R. (1988.) **Social Work Research and Evaluation**. Itasca, Illinois: F.E. Peacock Pub. Inc.
6. Halmi, A. (1984.) Evaluacija aktualne profesionalne praske socijalnih radnika Republike Hrvatske. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 1, 113-123.
7. Howe, D. (1987) **An Introduction to Social Work Theory**. Aldershot, Hants, Wildwood House.
8. Roessner, L. (1965.) **Theorie der Sozialarbeit**. Muenchen: Reinhardt Verlag.
9. Leonard, P. (1975.) Towards a Paradigm for Radical Practice. u: Roy Bailey (ur.), **Radical Social Work**. London: Edward Arnold.
10. Milosavljević, M. (1990.) **Socijalni rad na raskršću**. Beograd: Naučna knjiga.
11. Payne, M. (1991.) **Modern Social Work Theory: A Critical Introduction**. London: MacMillan Press LTD.

*Summary***WHAT IS REALLY NEW IN SOCIAL WORK METHODOLOGY?**

Aleksandar Halmi

Results of comparative analyses of researches published in local and international literature show great differences of opinions regarding possibilities of establishing social work as science. On one hand there are opinions saying social work can not be regarded as particular science because it has no scientific autonomy and there are some saying social work belongs to an autonomous metatheoretical frame, but within some already recognized sciences. And there is a third party pointing out the possibility to establish an unique and integrative social work science within the system of basic and applied social sciences. Therefore social work of today is at the crossing - it stays between reexamination, negation and reaffirmation.

